

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Основна информация:

Име на курса: ПРОБЛЕМИ НА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЧЕСКА ЛЕКСИКОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОГРАФИЯ

Лектор: ТАТЯНА АТАНАСОВА ИЛИЕВА.

Телефон: 0882031598.

Имейл: ilieva_tatyana_atanasova@abv.bg

Хорариум: 30 часа лекции

Анотация (до 150 думи):

Курсът е предназначен за студенти слависти, които имат основни познания по старобългарски език, и докторанти с интереси в областта на историческата българска лексикология и лексикография. Целта е учащите се да се запознаят с лексикологическите аспекти в изследването на старобългарския език от IX до XIV в. Ще бъдат разгледани някои методологични въпроси (употреба на статистическите методи, ролята на късните преписи на старобългарски съчинения и др.). Ще бъде поставен въпросът за формирането на речниковия състав на старобългарския език – праславянското лексикално наследство, лексиката на класическите старобългарски паметници и старобългарската лексика, запазена в съвременните диалекти. Ще се проследи лексикалният континуитет на езика до нашето съвремие. Специално внимание ще бъде обърнато на словообразуването в старобългарски език. Ще бъде отделено място и на семасиологични проблеми – синонимия, антонимия, омонимия в старобългарски език, развой на преносната семантика в диахрония (от Кирило-Методиевския до съвременния български език). Ще бъде направен обзор на палеославистичните лексикографски трудове с екскурс към бъдещите задачи пред тази приложна дисциплина. Курсът включва изготвянето от докторанта на определен вид речникова статия с цел да се усвоят методите на лексикографията. Оценяването ще става въз основа на писмената работа и събеседване.

Тематично съдържание на курса (кратко описание по теми или модули):

- Увод в българската историческа лексикология: предмет и задачи, общи понятия, хронологична подялба, методи и изследователски процедури при диахронните лексикологически изследвания
- Източници за изучаване лексиката на старобългарския език
- Речников състав на старобългарския език и пътища на неговото попълване; заимстване
- Словообразуване при имената (суфиксално словообразуване на съществителни и прилагателни)
- Словообразуване при глаголите (префиксално словообразуване)
- Словообразуване посредством композиция. Композиционни модели
- Съпоставителни лексикологически изследвания: преводачески техники в старобългарските писмени паметници.
- Калкиране и поморфемен превод. Ментализация
- Проблеми на старобългарската лексикография: двуезични речници, индекси към средновековни паметници и автори, ранглисти и a tergo-списъци

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

- Тематично описание на старобългарското словно богатство. Тематичен речник към
- Лексикално-семантични отношения между думите в старобългарския език: дублетност, синонимия, антонимия. Текстологична вариативност
- Развитие на полисемия. Терминологизирането на общоупотребими думи при превода на християнска литература
- Речникът на Йоан Екзарх. Приносът на книжовника към богословската терминология
- Речникът на Климент Охридски. Лексикални паралели между Охридската и Преславската книжовни школи
- Словното богатство на старобългарския превод на Стария завет (Книга на прор. Йезекиил)

Форми на обучение и оценяване:

Форма на обучение: лекции

Форми на оценяване: практическа задача – лексикологичен анализ

практическа задача – лексикографска обработка на емпиричен материал

Компетентности, придобити в резултат на обучението (3-5 точки):

Придобиване на системни знания по Старобългарска лексикология

Усвояване на лексикологични и лексикографски методи

Способност за извършване на самостоятелен лексикологичен анализ

Способност за извършване на самостоятелна лексикографска обработка

Литература:

Верещагин, Е. М. К изучению семантики лексического фонда древнеславянского языка (VIII Международный съезд славистов, Загреб, 1978). М., 1978, 67с.

Верещагин, Е. М. История возникновения древнего общеславянского литературного языка. Переводческая деятельность Кирилла и Мефодия и их учеников. (Част II. Терминотворчество Кирилла и Мефодия). Москва, 1997.

Вялкина, Л. В. Сложные слова в древнерусском языке в их отношении к языку греческого оригинала (на материале Ефремовской кормчей). – В: Исследования по исторической лексикологии древнерусского языка. М., 1964, с. 94-118.

Вялкина, Л. В. Греческие параллели сложных слов в древнерусском языке XI-XIV вв. – В: Лексикология и словообразование древнерусского языка. М., 1966, 154-188.

Давидов, А. Словообразуване на съществителните. – В: Граматика на старобългарския език. София, 1993, 176-191.

Давидов, А. Словообразуване на прилагателните. – В: Граматика на старобългарския език. София, 1993, 212- 224.

Давидов, А. Старобългарска лексикология. В. Т., 1996.

Дунков, Д. О выявлении неологизмов в лексике древнеболгарских рукописей. – *Palaeobulgarica* XIII (1989), 1, 21-33.

Ефимова, В. Старославянская словообразовательная морфемика. М., 2006, 365с.

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Ефимова, В. Наименования лиц в старославянском языке. М., 2011, 222 с.

Ефимова В.С. О моделях старославянских композитов // *Palaeobulgarica*. Год. XLIV. 2020. № 1. С. 71–86.

Ефимова В.С. Охридская и Преславская школы: некоторые сходства и различия в эволюции лексического инвентаря // Св. Климент Охридски в културата на Европа. София, 2018. С. 387–401. ISBN 978-954-9787-32-0

Ефимова В.С. К вопросу об образовании старославянских сложных слов // *Славяноведение*. 2018. № 4. С. 27–39.

Ефимова В.С. К вопросу о путях формирования старославянского лексического инвентаря // *Филология и текстология*. Юбилейен сборник в чест на 70-годишната на проф. Уйлям Федер. Шумен, 2014.

Ефимова В.С. Лексический критерий в истории изучения памятников древнеславянской письменности и новые возможности его применения // *Славянский альманах 2010*. М., 2011.

Ефимова В.С. Проблема реконструкции лексического фонда старославянского языка // *Славянский альманах 2001*. М., 200

Ефимова В.С. О формировании старославянского лексического фонда: опыт лингвистико-культурологической стратификации наименований лица // *Литературные языки в контексте культуры славян*. М., 2008, с. 25–112.

Ефимова В.С. Лексикология старославянского языка: проблемы и методы исследований // *Лексикология и лексикография славянских языков*. Международный коллективный труд / Отв. ред. М.И.Чернышева - V.S. Efimova. *Old Slavonic Lexicology: Problems and Research Methods // Lexicology and Lexicography of Slavic Languages*. International collective work / Ed. Margarita Chernysheva. М.: ЛЕКСРУС, 2017. С. 199–233. ISBN 978-5-9909698-2-7

Иванова-Мирчева, Д. Наблюдения върху лексиката на класическите старобългарски паметници. – *БЕ* 1984, 6, с.489-499.

Илиева, Т. Метонимията като словообразователен способ в старобългарския език (върху материал от Йоан-Екзарховия превод на Богословието) – *Български език*, ЛП (2005), 3, 39-46.

Илиева, Т. Метафората като словообразователен способ в старобългарския език (върху материал от Йоан-Екзарховия превод на Богословието). – *Slavia*, LXXV, 2006, 149–155.

Илиева, Т. Лексиката в Йоан-Екзарховия превод на Богословието – количествени показатели. – *Palaeobulgarica XXXV* (2011), 2, 14-36.

Илиева, Т. Лексиката в химнографското творчество на Климент Охридски – глотометричен профил. Доклад от Националната конференция по случай 1100 години от смъртта на Наум Охридски, проведена в София на 24 и 25 май 2010г.

Копыленко, М. М. О греческом влиянии на язык древнерусской письменности. – *Русская речь*, 5, 1969, 96-103.

Львов, А. С. Очерки по лексике памятников старославянской письменности. М., 1966.

Макаријоска, Л. Лексиката на материјалната култура во македонските црковнословенски текстови. Скопје, 2003, 449с.

Максимович, К. А. К оценке вклада Кирилла и Мефодия в создание общеславянского книжно-письменного языка. – *Palaeoslavica*, 9, 2001, 222-239.

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Мещерский, Н. А. К вопросу о заимствованиях из греческого в словарном составе древнерусского литературного языка. – Византийский временник, 13, 1958, 246-261.

Милев, Ал. Латинските думи в българския език. – В: Помагало по българска лексикология, С., 1979, 147-161.

Минчева, А. Архаизми и нови черти в езика на Преславската книжнина. СФ-С, 19, 1988, с. 138-146.

Минчева, А. Калки в старобългарски език. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. 2. С., 1995, 209-212.

Мирчева, Е. Битът на средновековния човек в Римския патерик (лексикални етюди). [The Life of Medieval Man According to the Roman Pterikon (Lexical Sketches)]. – Български език, 2, 2020, с. 60 – 78. ISSN 0005-4283. <https://www.balgarskiezik.eu/2-2020.html>

Мирчева, Е. Един *haxax legomenon* от Супрасълския сборник – понтутросия [A *haxax legomenon* in Codex Suprasliensis – понтутросия]. – Филологически проучвания на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Т. 35. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2016, с. 47 – 58. ISSN 2534-918X.

Мострова, Т. *Nomina agentis* в „Шестоднева“ на Йоан Екзарх в съпоставка със старобългарските паметници. – БЕ, XXXIII (1983), 2, 101-107.

Мострова, Т. Сложни думи в преводи от XIV в. – В: Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от международната конференция, 26-28 юни 2003. Под редакцията на Лора Тасева (отговорен редактор), Мария Йовчева, Кристиан Фос, Татяна Пентковская. С., 2004, 398-412.

Мострова, Татяна. Словообразователни тенденции в развитието на българския книжовен език през Средновековието (Кирило-Методиевите традиции в паметници от XIV в.). Кирило-Методиевски студии, Кн. 24. 2015. 272 с.

Пенкова, П. Моравизми. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. Т. II, С., 1995, 719-722.

Славова, Т. Лексиката на Тертеровото евангелие от 1322 г. - *Palaeobulgarica*, 12, 1988, № 1, с. 67-81

Славова, Т. Прабългаризми в старобългарския превод на Библията. – В: Следите на словото. Юбилеен сборник в чест на 60-год. на проф. д-р Д. Иванова. Пловдив, 2011, 64–74

Славова, Т. Старинна лексика в библейския разказ за Соломоновия храм (втръ, кладиво, конобъ). – В: Сборник доклади от заключителната конференция. “Компютърни и интерактивни средства за исторически езиковедски изследвания”. София, 15.12. 2011 г. С., 2011, 44–55

Славова, Т. Архаични лексеми и словообразователни модели в старобългарския превод на библейската книга Царства. – Българска реч, 2011, № 3, 42–51

Спасова, М. Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак. В.Т., 1999, 166 с.

Станков, Р. Древнеболгарские переводные тексты и проблема лексических моравизмов, ISBN:978-954-07-3914-4, Университетско издание "Св. Климент Охридски", София,

Станков, Р. Лексика Исторической палеи. В.Т., 1994, 311с.

Тотоманова, Анна-Мария Издаването на средновековното книжовно наследство и историческият речник на българския език, *Linguarum Universe*, том:2, брой:1, 2025, стр.:7-11, ISSN (online):3033-0815, Ref, др.(CEEOL, MLA, ERIN PLUS, DOAJ: Directory of Open Ac)

Тотоманова, Анна-Мария Диахронный корпус болгарского языка. Состояние и перспективы, *Filologija*, , брой:68, 2017, стр.:223-242, doi:<https://doi.org/10.21857/yrvgqtj39>

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Тотоманова, Анна-Мария За една старинна дума в ръкопис №289 от НБКМ, Palaeobulgarica, том:XXXV, 2011, стр.:17-23, ISSN (print):0204-4021, ISSN (online):2603-2899, Ref

Тотоманова, Анна-Мария За един *haxax legomenon* в славянската версия на Хрониката на Георги Синкел и за словообразователното значение на *u*-основата в праславянски и старобългарски език, Palaeobulgarica, том:XXXIII, брой:1, 2009, стр.:26-32, ISSN (print):0204-4021, Ref

Тотоманова, Анна-Мария, таиба, таибъникъ, таибъно в Супрасълския сборник и историята на един словообразователен модел, Преславска книжовна школа, 2005, стр.:238-244, ISBN:954-430-771-0

Фрумкина, Р. М. Статистические методы изучения лексики. М., 1964

Христова, И. Речник на словата на Климент Охридски. Университетско издателство "Климент Охридски", С., 1994.

Христова, И. Лексиката на цикъла "Общи служби" от Климент Охридски. – Годишник на СУ "Св. Климент Охридски". – Факултет по славянски филологии. Т. 88. Книга I – Езикознание 1995. С., 1999, 49-78

Цейтлин, Р. М. Лексика старославянского языка. Опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X-XI вв. М., 1977.

Цейтлин, Р. М. Лексика древнеболгарского языка X-XI вв., С. 1986.

Цибранска-Костова, М. Формиране и развитие на старобългарските лексикални норми в църковноюрдическата книжнина. София: ДИОС, 2000. 147 с. ISBN 954-8405-32-6.

Цибранска-Костова, М. Формиране и развитие на старобългарските лексикални норми в църковноюрдическата книжнина. София: ДИОС, 2000. 147 с. ISBN 954-8405-32-6.

Цибранска-Костова, М. За лексиката на юридическата компилация Номос Мозаикос според Южнославянската кормчая с тълкования. – В: Сборник от международния симпозиум „Християнство и книжнина“. Шумен: Преславска книжовна школа. Т. 15, 2015, с. 140 – 158. ISBN 978-619-00-0338-0.

Цибранска-Костова, М., Е. Мирчева. Корпусни подходи към Допълнението на Старобългарския речник. – Проф. Иван Кочев – живот, отдаден на езикознанието. Сборник в чест на 80-тата годишнина на Иван Кочев. София: АИ „Марин Дринов“, 2016, с. 39 – 45. ISBN 978-954-322-852-2.

Цибранска-Костова, М., Е. Мирчева. Историческата лексикология и диахронните речници. – В: За словото – нови търсения и подходи. Сборник в чест на чл. кор. проф. Емилия Пернишка. София: АИ „Марин Дринов“, 2016, с. 124 – 131. ISBN:978-954-322-835-5.

Brodowka-Honowska, M. Slowotwórstwo przymiotnika w języku starocerkiewno-slowiańskim. Kraków-Wrocław-Warszawa, 1960.

Hofner, C. Zur Frage der Entstehung lexikalischer Varianten im altkirchenslavischen. – In: Gestalt und Wirklichkeit. Berlin, 1967

Jagič, V. Die slavischen Composita in ihrem ersten sprachgeschichtlichen Auftreten. – Anzeiger für slavische Philologie, 20, 1898, 519-556; 21, 1899, 28-43.

Jagič, V. Zur Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. – Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, 47, 1900, 61-73.

Jagič, V. Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin, 1913.

Jagič, V. Zum altkirchenslavischen Apostolus. 2. Lexikalisches. Die Physiognomie der slavischen Übersetzung (1). – Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

---

historische Klasse, 193, 1919, 1, 128 p.; Zum altkirchenslavischen Apostolus. 2. Lexikalisches. Die Physiognomie der slavischen Übersetzung (2). – Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Klasse, 197, 1920, 1, 133p.

Keipert, H. Die Adjective auf -тельнѣ. Studien zu einem kirchenslavischen Wortbildungstyp. 1. Wiesbaden, 1977, 8+237p; 2. Wörterverzeichnis. Wiesbaden, 1985, 32+337p.;

Moszyński, L. Miejsce partykuly przesycającej “ne” w zdaniu starocerkiewno-słowiańskim – Studia Palaeoslovenica, Praha, 243-263.

Sadnik, L. Zur Lexik des Exarchen Johannes. – Studia Slavica. Academiae Scientiarum Hungaricae Budapest, 25, 1979, 345 –351.